

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Závěrečná práce

# Krizové plány na 1. stupni ZŠ Švehlova

Vypracovala: Mgr. Klára Choulíková

Vedoucí práce: Mgr. Jan Hynek

České Budějovice 2021

## Prohlášení

Prohlašuji, že svoji závěrečnou práci na téma Krizový plán na základní škole jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své závěrečné práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Sezimově Ústí 1. 1. 2021

Mgr. Klára Choulíková

### Poděkování

Děkuji Mgr. Janu Hynkovi za odborné vedení a připomínky při zpracování této závěrečné práce. Děkuji také svému manželovi a dceři za trpělivost a v neposlední řadě panu PhDr. Miroslavu Procházkovi Ph. D. za velmi vstřícný přístup k nám jako studentům celoživotního vzdělávání.

## Abstrakt

Závěrečná práce se bude zabývat krizovými plány, které řeší akutní výskyt rizikového chování na základní škole Švehlova, konkrétně na 1. stupni. Krizové plány pomáhají učitelům adekvátně reagovat při řešení situací spojených s rizikovým chováním žáků.

V teoretické části bych se chtěla zaměřit na problematiku krizového plánování v oblasti rizikového chování žáků, roli pedagogů, vedení školy a dalších odborníků při naplňování krizového plánu. V praktické části se budu věnovat evaluaci výskytu různých typů rizikového chování a následně tvorbě krizových plánů dle specifik dané školy.

## Abstract

The final thesis will deal with crisis plans that address the acute occurrence of risky behaviour at Švehlova elementary school, namely at the 1st level of primary education. Crisis plans help the teacher to respond adequately to dealing with situations related to the risky behaviour of pupils. In the theoretical part, I would like to focus on the issue of crisis planning in the area of risky behaviour of pupils, the role of teachers, school management as well as other experts in the implementation of the crisis plan. In the practical part, I will concentrate on evaluating the occurrence of various types of risky behaviour and subsequently creating crisis plans according to the specifics of the given school.

# Obsah

1	ÚVOD.....	7
2	TEORETICKÁ ČÁST .....	8
2.1	Legislativa pro oblast prevence.....	8
2.2	Krizové plánování v oblasti rizikového chování žáků .....	9
2.3	Minimální preventivní program (MPP) .....	9
2.4	Role pedagogů, vedení školy a dalších odborníků při naplňování krizového plánu	10
2.5	Krizový plán .....	12
3	PRAKTICKÁ ČÁST .....	13
3.1	Charakteristika školy .....	13
3.1.1	Charakteristika žáků ZŠ v souvislosti s rizikovým chováním .....	13
3.1.2	Riziková místa ve škole.....	14
3.2	ŠIKANA.....	14
3.2.1	Krizový plán při řešení krizových situací spojených se šikanou .....	20
3.3	KYBERŠIKANA .....	22
3.3.1	Krizový plán pro řešení kyberšikany.....	23
3.4	KRÁDEŽE A VANDALISMUS.....	24
3.4.1	Krizový plán při řešení krizových situací spojených s krádežemi a vandalismem .....	25
3.5	RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ V DOPRAVĚ .....	26
3.5.1	Krizový plán při rizikovém chování v dopravě.....	26
3.6	ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	27
3.6.1	Krizový plán při zjištění záškoláctví u žáka .....	27
3.7	RASISMUS A XENOFOBIE.....	29
3.7.1	Krizový plán při zjištění rizikového chování - rasismus a xenofobie .....	29

3.8	KRIZOVÉ SITUACE U ŽÁKŮ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA .....	30
3.8.1	Krizový plán při agresivním chování žáka s PAS .....	31
4	ZÁVĚR .....	32
5	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ .....	33
6	PŘÍLOHY.....	36

# 1 ÚVOD

Téma závěrečné Krizový plán na základní škole jsem si vybrala z důvodu potřeby přehledně vypracovat krizové plány pro řešení rizikových situací na základní škole Sezimovo Ústí Švehlova 111. Pracuji zde jako učitelka a od září 2018 také jako metodik prevence. K náplni mé práce patří tvorba Minimálního preventivního programu, jehož je krizový plán součástí.

Cílem této práce je vytvořit přehledné návody k řešení rizikových situací, které se na konkrétní škole mohou vyskytnout.

Protože naše škola vyučuje děti od 1. do 5. třídy, zaměřila jsme se na žáky 1. stupně základní školy a vybrala jsem riziková chování, která jsou nejčastější v tomto věku a setkávám se s nimi jako školní metodik prevence nejvíce. Z interpersonálního agresivního chování to je šikana a kyberšikana, z delikventního chování vandalismus a krádeže, dále záškoláctví, rizikové chování v dopravě, rasismus a xenofobie a krizové situace u žáků s poruchou autistického spektra.

Krizové plány by měly být přístupné všem pedagogům, vychovatelům, asistentům a dalším pracovníkům školy, aby měli přehledný a srozumitelný návod, jak řešit tyto krizové situace.

## 2 TEORETICKÁ ČÁST

### 2.1 Legislativa pro oblast prevence

V roce 2004 byl přijat nový školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Od tohoto roku mají školy zákonnou povinnost realizovat prevenci. Toto je definováno v nové vyhlášce č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Základním dokumentem vztahujícím se k prevenci rizikového chování a práce školních metodiků prevence je tedy především **Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání**, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje oblast primární prevence rizikového chování ve školách a školských zařízeních, ukládá povinnost vytvářet podmínky pro zdravý vývoj dětí, žáků a studentů a pro předcházení vzniku rizikového chování.

**Vyhláška č. 197/2016 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních**, ve znění pozdějších předpisů, mimo jiné říká, že ředitel školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole školním poradenským pracovištěm, ve kterém působí zpravidla výchovný poradce a školní metodik prevence. Vyhláška stanovuje standardní činnosti školního metodika prevence včetně koordinace tvorby, kontroly, evaluace a participace při realizaci minimálního preventivního programu školy a kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu rizikového chování.

Základem pro zpracování Minimálního preventivního programu a Krizového plánu je **Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně-patologických jevů u dětí a studentů ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016) a Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MSMT č. j. 21291/2010-28)**. Metodické doporučení vymezuje aktuální terminologii a začlenění prevence do školního vzdělávacího programu a školního řádu, popisuje jednotlivé situace v systému prevence a úlohu pedagogického



pracovníka, definuje školní preventivní program, doporučuje postupy škol a školských zařízení při výskytu rizikových forem chování dětí a mládeže.

## **2.2 Krizové plánování v oblasti rizikového chování žáků**

Školství se v této době zaměřuje především na primární prevenci rizikového chování, která předchází potřebě a následnému použití krizových plánů. „Rizikovým chováním rozumíme takové vzorce chování, v jejichž důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných (včetně vzdělávacích) a dalších rizik pro jedince nebo společnost. Vzorce rizikového chování přitom považujeme za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi.“ (Miovský, Zapletalová, 2006). Prevence rizikového chování je jakýkoliv typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování. Mezi rizikové chování na 1. stupni základní školy můžeme zařadit např. agresivní chování, šikanu, kyberšikanu, záškoláctví, vandalismus, krádeže, násilí, rizikové chování v dopravě, syndrom týraného dítěte nebo rasismus.

V případě, že k nějakému rizikovému chování v prostředí základní školy dojde, krizový plán by měl eliminovat či minimalizovat škody. Samotný krizový plán se může stát součástí preventivního působení, pokud s ním seznámíme žáky, rodiče a zákonné zástupce. V současné době má každá škola Minimální preventivní program, jehož součástí je Krizový plán školy.

## **2.3 Minimální preventivní program (MPP)**

Minimální preventivní program je konkrétním dokumentem školy zaměřeným na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. MPP je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce se žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. Program je zpracováván na období jednoho školního roku a zodpovídá za něj školní metodik

prevence. Podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení je součástí výroční zprávy o činnosti školy. (Skácelová 2010)

Plán obsahuje charakteristiku školy, zmapování situace ve škole a cíle z ní vyplývající, plán prevence na školní rok včetně preventivních aktivit pro žáky zaměřených na prevenci rizikového chování.

Minimální preventivní program by měl být vyvěšen na viditelném místě a měl by být přístupný všem pracovníkům základní školy. Krizový plán je důležitou součástí Minimálního preventivního programu.

## **2.4 Role pedagogů, vedení školy a dalších odborníků při naplňování krizového plánu**

**Pedagog** by měl uplatňovat vhodný přístup k žákům a podporovat jejich individualitu, vést děti k pozitivnímu životnímu stylu prostřednictvím preventivní činnosti a v rámci „běžné“ výuky vystupovat v roli vzoru, jenž budou moci děti napodobovat a respektovat. Během cílené preventivní práce pak musí učitel své žáky vybavit potřebnými znalostmi, dovednostmi a vypěstovat v nich žebříček hodnot, kdy zdraví stojí na předních místech jejich hodnotového systému. Učitel působí nejen tím, jaké poznatky předává, ale tím, jak se chová, co vyzařuje celou svou osobností. Má-li být aktivně zapojen v prevenci, měl by dbát také na svůj zdravý životní styl, a být tak pro své žáky dobrým příkladem (Procházka, 2012).

Je také důležitá pedagogova znalost teorií rizikového chování, které se běžně ve školním prostředí vyskytuje (co znamená slovo šikana apod), aby mohl účinně reagovat na rizikové situace, předat řešení dané situace jinému kolegovi nebo se obrátit na externího odborníka. Třídní učitel spolupracuje se školním metodikem prevence při zachycování varovných signálů, podílí se na realizaci Preventivního programu a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě.

**Ředitel školy** je přímo zodpovědný za prevenci a za řešení zjištěných projevů rizikového chování. Měl by vytvořit podmínky pro předcházení rozvoje rizikového chování např. jmenováním školního metodika prevence, kontrolou realizace a vyhodnocováním Minimálního preventivního programu školy, podporou týmové

spolupráce školního metodika, výchovného poradce, třídních učitelů a dalších pedagogických pracovníků školy při přípravě, realizaci a vyhodnocování Preventivního programu a dalšími opatřeními jako jsou kontrolní a sankční opatření v oblasti rizikového chování ve škole stanovené ve školním a vnitřním řádu.

**Školní metodik prevence** je určený pracovník školy, který by měl koordinovat přípravu Minimálního preventivního programu a jeho zavádění ve škole, inovovat ho, podílet se na jeho realizaci a vyhodnocovat jeho účinnost. Dále např. poskytovat učitelům informace z oblasti prevence, informovat je o způsobech řešení krizových situací v případech výskytu rizikových situací ve škole. Měl by také sledovat projevy rizikového chování a navrhnout cílená opatření k včasnému odhalování těchto rizik a k řešení vzniklých problémů. Metodik by měl spolupracovat s metodikem prevence pedagogicko-psychologické poradny, popř. krajským školským koordinátorem prevence. (Procházka, 2019)

Na naší škole je vytvořeno **školní poradenské pracoviště**, které se skládá ze školní metodičky prevence, výchovné poradkyně a ředitelky školy. Toto pracoviště je orgánem školy při řešení rizikového chování žáků a jejich výchovných či osobnostních potíží. Do kompetence poradenského pracoviště patří také přímé řešení krizových situací v rámci rizikového chování žáků a komunikace s odbornými zařízeními či zákonnými zástupci. Důležitou koordinační funkci má školní metodik prevence, který zodpovídá za tvorbu Minimálního preventivního programu školy, jehož je krizový plán součástí.

Při naplňování krizového plánu spolupracuje celý pedagogický sbor, včetně ostatních pracovníků základní školy. S krizovými situacemi se setkávají nejen pedagogové, ale také další pracovníci školy (asistentky, paní školnice, paní uklízečky, paní kuchařky apod.)

V případě, že řešení případu překračuje kompetence pedagoga a hranice pedagogického poradenství, obracíme se na vnější subjekty, odborníky a odborné organizace. Škola spolupracuje s psychology, speciálními pedagogy, sociálními pracovníky (např. oddělení sociálně-právní ochrany dětí - OSPOD), policisty a lékaři.

Důležitou součástí krizového plánování je také spolupráce s rodiči, kteří by měli být informováni o tom, jak škola postupuje při řešení situací spojených s jejich dítětem. Velký důraz klademe na motivaci rodičů ke spolupráci a ke shodnému postupu v řešení situací.

## 2.5 Krizový plán

Krizový plán školy by měl být přesný postup, který řeší konkrétní krizové situace v rámci rizikového chování žáků, které mohou nastat na základní škole. Krizové situace jsou v prostředí školy velmi obtížně předvídatelný souběh událostí, který vede k narušení běžného chodu školy.

Plán by měl obsahovat tyto položky:

- kdo provádí intervenci a první pomoc,
- kdo komu hlásí v systému školy,
- kdo kam zapíše,
- kdo informuje zákonné zástupce,
- kdo a v kterých případech informuje Policii ČR, OSPOD,
- kdo a jak informuje rodiče ostatních žáků školy,
- kdo a jak informuje ostatní žáky školy,
- kdo a jak informuje zřizovatele, média apod.

S krizovým plánem a konkrétními postupy by měl být seznámen každý pracovník školy a měly by být jasné a závazné pro každého. Cílem krizového plánu je stanovit, kdo ze zaměstnanců má odpovědnost, kdo bude provádět intervenci, komunikovat se zúčastněnými, uplatňovat bezpečnostní postupy a následná preventivní opatření.

V závislosti na tom, pro jakou školu je krizový plán určen se může jeho podoba značně lišit. Škola si volí sama jednotlivé situace dle svých zkušeností. Podoba krizového plánu se odvíjí také od oblasti, kde se škola nachází.

Krizový plán by měl obsahovat doporučení pro všechny základní typy krizových situací, jako je ublížení na zdraví, šikana, agrese, rvačka, vážný úraz, intoxikace žáka atd.

## 3 PRAKTICKÁ ČÁST

### 3.1 Charakteristika školy

ZŠ Sezimovo Ústí Švehlova 111 je škola rodinného typu s 1. až 5. postupným ročníkem. V současné době máme 138 žáků v 8 třídách. Chodí k nám žáci z okolí školy, ale také z blízkého sídliště na okraji okresního města a žáci ze vzdálenějších obcí. Škola pracuje podle školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání: „Tvořivou hrou k poznání“. Klademe důraz na kvalitu výuky a pravidla správného chování, věnujeme se dětem talentovaným i dětem se specifickými vzdělávacími potřebami, snažíme se o všestranný rozvoj osobnosti žáka.

V přízemí školy jsou šatny, dvě místnosti družiny a školní jídelna, na prvním patře se nachází 5 tříd, včetně počítačové učebny a sborovna s ředitelnou, ve třetím patře jsou 3 třídy a místnost družiny. Tělocvična je v budově školy ve vedlejším pavilonu, kam ale žáci bez učitele nemají přístup.

#### 3.1.1 Charakteristika žáků ZŠ v souvislosti s rizikovým chováním

Školu navštěvují žáci od 6 -ti do 11 ti let. Rozdíly mezi žáky jsou patrné v sociální oblasti a jsou zde i žáci z národnostních menšin (slovenské, běloruské, vietnamské, romské, ukrajinské nebo mongolské). Téměř v každé třídě jsou žáci se specifickými vzdělávacími potřebami a máme také žáky s poruchami autistického spektra.

Výhodou malé školy je, že pedagogičtí pracovníci znají celkem dobře téměř všechny žáky školy a znají se i s jejich rodiči. Jsou obeznámeni s jejich rodinnými poměry a mohou dříve eliminovat projevy rizikového chování.

Třídní učitelé jsou nejbliže ke zjištění rizikového chování. Na základě pozorování žáků ve své třídě, mohou rozpoznat počátek nějakého problému, včas jej eliminovat nebo na něj upozornit vedení školy či školního metodika prevence.

### 3.1.2 Riziková místa ve škole

- šatny - prostor pro drobnou šikanu, vandalismus, krádeže
- WC - tvrdší šikana, vandalismus
- třídy - psychická i drobná fyzická šikana, vandalismus, krádeže
- chodby - psychická šikana, vandalismus
- další prostory školy - fyzická šikana, vandalismus, krádeže

Rizikovému chování se snaží škola předcházet dozory na chodbách a v prostoru šaten. V patrech jsou dozory vykonávané třídními učitelkami, přízemí se šatnami má na starosti paní školnice. Na chodbách jsou lavičky a sedací pytle určené k relaxaci, posezení s přáteli a k nezávaznému rokování.

## 3.2 ŠIKANA

Šikana je agresivní chování za strany žáka nebo žáků vůči žákovi nebo skupině žáků, které se v čase opakuje (nikoliv nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně a sociálně. Šikana je dále charakterizována nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese (MŠMT 2016).

**Přímá šikana** zahrnuje fyzické útoky ve formě bití, plivání, tahání za vlasy, ale také může mít podobu nefyzickou a to verbální např. vulgární nadávky, sexuálně nevhodný jazyk, zraňující komentáře na vzhled nebo povahu, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy, kdy agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem (psát za někoho domácí úkoly, nosit a odevzdávat svačiny či kapesné atd.) a neverbální, což jsou urážlivá gesta a zvuky, vysmívání se žákovi, bouchání nebo házení předmětů, ničení, schovávání či kradení učebních pomůcek apod. (MŠMT 2016)

**Nepřímá šikana** způsobuje emocionální a psychologické utrpení. Útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Šikana se projevuje v nepřímé podobě i jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní

nebo jinou skupinou spolužáků, skryté ničení nebo krádeže osobních věcí nebo rozšiřováním pomluv a lží. (MŠMT 2016)

Za šikanování se nepovažuje škádlení a jednorázová agrese, které nemají znaky šikanování a kde chybí nepoměr sil. O škádlení se jedná v tom případě, kdy žák je schopen škádlení opřevovat, bránit se mu a zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresi nemůže bránit, cítí se bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu.

### **Stadia šikanování (Kolář, 2011)**

#### **První stadium: Zrod ostrakismu**

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíbený a není uznávaný. Ostatní ho více či méně odmítají nebaví se s ním, pomlouvají ho, dělají na jeho účet legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

#### **Druhé stádium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace**

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že je chození do školy obtěžuje. Objevuje se fyzická agrese a přitvrzená manipulace. Stupňování agrese může být dáno neřešením předchozí situace.

#### **Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra**

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito agresori pak začnou spolupracovat a systematicky šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování („slabí“ žáci).

#### **Čtvrté stadium: Většina přijímá normy**

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem, což vede k šokující proměně ve třídě: rady učitelů nikdo nepřijímá, chování dětí (i těch ukázněných) začíná být kruté, žáci se začínají aktivně účastnit týrání spolužáka, které je uspokojuje.

#### Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Dochází k tzv. stadiu vykořisťování. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které pro přehlednost můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Škola má ze zákona jednoznačnou odpovědnost za vytváření a udržování bezpečného prostředí, za ochranu žáků a jejich zdraví a za předcházení vzniku jakýchkoliv forem rizikového chování ve škole. U šikany je to především předcházení jejímu vzniku, tedy důsledná prevence. Je nutné, aby se s podstatou a nebezpečnými důsledky šikany seznámili všichni žáci, učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, metodici prevence, ředitelé škol i ostatní pracovníci ve školách. Zvláště žáci a pedagogové by měli vědět, že tyto formy chování nejsou jen neškodnou legrací a zábavou, měli by být seznámeni s negativními důsledky šikany, a to jak pro oběti, tak pro její pachatele. Zvláště nebezpečná je tendence podceňovat počáteční projevy šikanování. Každý pedagogický pracovník by měl vést žáky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka.

Většina žáků ve škole nebo ve třídě nemusí být přímo zapojena do šikanování, ale s největší pravděpodobností ví, že šikanování probíhá. Dokonce se děti mohou stát svědky samotného činu. Tito „pozorovatelé“ se často bojí a neví, jaké kroky by měli podniknout. Je třeba je motivovat k ohlášení situace či ke společnému tlaku na agresory a tak se aktivně postavit šikanování. Učitel by měl povzbuzovat žáky, k tomu, aby jako aktivní pozorovatelé:

- nedovolili, aby byl někdo záměrně vypouštěn ze skupiny,
- nesmáli se, pokud je někdo šikanován,
- oznámili dospělému, co se děje,
- povzbuzovali šikanovaného žáka, aby se připojil k jejich skupině či aktivitě,
- řekli šikanujícím žákům, aby přestali s tím, co dělají,
- dali šikanujícím najevo, že neschvalují jejich jednání.



Je důležité, aby škola ve vytváření bezpečného prostředí získávala pro spolupráci také rodiče (seznamovací schůzky s pravidly školy, prostřednictvím webových stránek, na třídních schůzkách). Sociální klima ve třídě je ovlivněno nejvíce učitelem, který může výrazně ovlivňovat atmosféru třídy a postavení jednotlivých žáků svým přístupem k žákovi, k vedení hodiny, ke klasifikaci, k řešení problémů.

Pro prevenci je velmi důležité zaměřit se na identifikaci rizikových znaků a signálů pro výskyt šikany.

**Přímé varovné signály šikanování (MŠMT 2016):**

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívky, nadávky, ponižování,
- kritika žáka, výtky na jeho adresu pronášené nenávislným a pohrdavým tónem,
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za ně platil,
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem,
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků,
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich,
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí,
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout,
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

### **Nepřímé varovné signály šikanování (MŠMT 2016):**

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády,
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními,
- o přestávkách vyhledává blízkost učitelů,
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený,
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči,
- stává se uzavřeným,
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje,
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, příp. rozházené,
- má zašpiněný nebo poškozený oděv,
- stále postrádá nějaké své věci,
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy,
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy,
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole,
- má odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

### **Zákonní zástupci by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování (MŠMT 2016):**

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi,
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.,
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem,
- nechce dítě jít ráno do školy (zvláště, když dříve mělo dítě školu rádo), dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach,
- ztráta chuti k jídlu,
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem,

- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu),
- dítě usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. „Nechte mě!“,
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně,
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad,
- zmínky o možné sebevraždě,
- dítě se odmítá svěřit s tím, co ho trápí,
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (např. opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze,
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí,
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům,
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma, své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.),
- dítě se vyhýbá docházce do školy,
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Šikanování nesmí být pracovníky školy v jakékoliv formě akceptováno. Šikanování se ve své zárodečné podobě vyskytuje prakticky na všech školách. Probíhá nejčastěji mezi žáky ve stejné třídě či výchovné skupině a odehrává se v době přestávek, cestou do školy a ze školy nebo v době osobního volna. Škola má jednoznačnou zodpovědnost za žáky v době vyučování a školních akcí (paragraf 27 nařízení vlády č. 108/1994 Sb. Podle Pracovního řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení). Škola odpovídá za škodu způsobenou žákům v době vyučování (paragraf 422 občanského zákoníku). Z tohoto důvodu musí pedagog šikanování mezi žáky neprodleně řešit a každé oběti poskytnout okamžitou pomoc.

Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů vydírání, omezování osobní svobody, útisku, ublížení na zdraví, loupeže, vzbuzení důvodné obavy, poškození cizí věci apod.

Učitel nebo vychovatel, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřežehnutí trestného činu.

### **3.2.1 Krizový plán při řešení krizových situací spojených se šikanou**

Pedagog je svědkem šikany - brutálního násilí

- Krok 1** - Bezprostřední záchrana oběti (odvedení oběti do bezpečného prostředí).
- Krok 2** - Okamžitý návrat učitele zpět do třídy nebo do ní poslat jiného pedagoga (zabránění domluvě agresorů na křivé skupinové výpovědi).
- Krok 3** - Zalarmování vedení školy a ostatních pedagogů a domluvit se na spolupráci při vyšetřování (i za cenu přerušování výuky).
- Krok 4** - Pokračovat v pomoci a podpoře oběti (dát oběti napít, zajistit lékařské vyšetření). Po návratu od lékaře nepouštět oběť zpět do třídy.
- Krok 5** - Kontaktovat rodiče oběti. Při rozhovoru s rodiči se vyvarovat slovu šikana, použít termíny jako trápené nebo ubližované dítě. Hovořit s nimi „na rovinu“, ujistit je, že se konflikt řeší. Dohodnout se s rodiči, jakým způsobem bude zajištěna bezpečnost dítěte (nejlépe nechat doma).
- Krok 6** - Dle závažnosti informovat Policii ČR, navázat kontakt se specialistou na šikanování, informovat rodiče.
- Krok 7** - Uskutečnit rozhovor se svědky za přítomnosti třetí osoby (vše zapisovat). Svědky vyslechnout postupně, pokud se rozcházejí ve výpovědi je možná konfrontace svědků (navodit atmosféru podpory a povzbuzení, že jejich spolupráce nebude prozrazena a je zajištěna jejich bezpečnost).
- Krok 8** - Uskutečnit rozhovor s agresory za přítomnosti třetí osoby (vše zapisovat)
  - sednout si proti agresorovi, říct mu to „natvrdo“, chtít vědět, co všechno dělal, upozornit na zapisování, potom mlčet.

- narušit mu jeho prostor, dívat se do očí, nepovzbuzovat, jen si vše zapisovat, počkat až domluví.

- klást doplňující otázky tak, aby se zapletl do vlastních lží, stupňovat citové napětí, nabídnout polehčující okolnosti v případě přiznání se, nechat si od něj podepsat zápis (pokud nepodepíše, oznámit mu, že budou informováni rodiče).

**Krok 9** - Každého agresora po rozhovoru odvést do jiné třídy.

**Krok 10** - Zajistit ochranu oběti - nechat ji bezpečně odejít ze školy (informovat rodiče) nebo jinak zajistit její ochranu.

**Krok 11** - Oznámit agresorům, jak budou postiženi v případě, že oběť znovu napadnou.

**Krok 12** - Uskutečnit rozhovor s obětí na místě, které je bezpečné, sedět vedle sebe jako partneři, bez třetí osoby. Bez nátlaku. Sdělit oběti možnosti řešení (metoda usmíření, metoda vnějšího nátlaku) a nechat oběť vybrat.

- Metoda usmíření: Vykazuje-li agresor ochotu své chování změnit a jedná se o počáteční stádium šikany, provádíme rozhovor s informátory, oběťmi, svědky i agresory. Při společných setkáních třídy a třídního učitele (1 krát za 14 dní, 20 min, 4 sezení) hledáme nápravu, usilujeme o usmíření agresorů a oběti, předkládáme návrhy pro nápravu.

- Metoda vnějšího nátlaku: V případě, že se ukáže, že agresor není ochoten ke změně, vytvoří se výchovná komise složená z vyšetřovatele, třídních učitelů, metodika prevence, ředitele příp. nezávislé osoby, kteří znovu vyslechnou agresory a poté jim oznámí tresty. Potrestání se oznámí před celou třídou (bez oběti) za přítomnosti komise. Nakonec provedeme informování rodičů agresorů a oběti (ne nejednou).

Pedagog se o šikaně od někoho dozví

**Krok 1** - Kontaktovat rodiče označené oběti. Při rozhovoru s rodiči nemluvit o šikaně, pouze ověřit signály a upozornit, že se o tom dítě nemá dozvědět.

**Krok 2** - Vyžádat si písemný souhlas rodičů k vyšetřování.

**Krok 3** - Najít kolegy (max. 3), kteří budou spolupracovat na šetření. Třídní učitel může spolupracovat, ale nesmí být hlavním vyšetřovatelem.

**Krok 4** - Nalézt vhodné informátory. Obezřetně promluvit s vhodnými spolužáky tak, aby se to nedoneslo třídě.

**Krok 5** - Nalezení vhodných svědků.

**Krok 6** - Naléhat na informátory, zdali by to mohli dosvědčit.

**Krok 7** - Pokud má pedagog dostatečné množství informací pro otevření dané situace, pokračovat podle postupu, kdy je pedagog svědkem šikany.

### **3.3 KYBERŠIKANA**

Kyberšikana je forma agrese, která se uplatňuje vůči jedinci či skupině osob s použitím informačních a komunikačních technologií (počítačů, tabletů, mobilních telefonů a dalších moderních komunikačních nástrojů), a ke které dochází opakovaně ze strany agresora či dalších osob. Kyberšikana musí být zejména opakovaná, dlouhodobá a musí být vnímána jako ubližující. Oběť se nemůže bránit, existuje mocenská nerovnováha. Ačkoliv je kyberšikana zpravidla definována jako činnost záměrná, může vzniknout i nezáměrně - např. jako nevhodný vtíp, který se v on-line prostředí vymkne kontrole. (MŠMT 2017) Na internetu je svědkem takové šikany i tisíce lidí, kteří se mohou zapojit a rozšiřovat kyberšikanu mezi další uživatele internetu. V případě tohoto rizikového chování může agresor provést útok kdykoliv a kdekoliv. V zásadě není nutná přítomnost agresora a oběti na stejném místě (Krejčí, 2010). Pachatel může být anonymní, skrytý za přezdívkou a oběť tak není schopna agresora identifikovat. Důležitý je také čas, kdy taková šikana může probíhat neustále, útok na oběť lze provést kdykoliv (např. i v době výuky, o přestávkách, mimo školní vyučování, o víkendu, v libovolnou denní či noční dobu). Pachatel má k dispozici libovolné množství času a může si svůj útok promyslet.

U kyberšikany je obtížné zajistit ochranu oběti, najít dostatečný počet svědků, vystopování útočníka a také rozpoznat, kdy jde o kyberšikanu a kdy ne.

Do kyberšikany řadíme projevy tradiční šikany, jako je ponižování, nadávání, urážení, vyhrožování, zastrasování, vydírání a pomlouvání v on-line prostředí. Mezi typické formy kyberšikany také patří publikování ponižujících videozáznamů, audiozáznamů nebo fotografií, ponižování, pomlouvání, krádež identity a její zneužití, ztrapňování pomocí falešných profilů, zveřejňování cizích tajemství, obtěžování, specifické formy kyberšikany spojené s hraním on-line her, pronásledování apod.

Škola se v tomto směru snaží pořádat pro žáky efektivní školní programy zaměřené na primární prevenci a udržení zdravého klimatu ve třídě a škole. Zveme si odborníky na interaktivní besedy a zahrnuje primární prevenci do vlastní výuky. Ve školním řádu máme pravidla pro užívání mobilních telefonů (během vyučování, o přestávkách, v areálu školy), žáci i rodiče jsou informováni o „listině práv na internetu“ a podporujeme pozitivní využívání technologií. Žáci mají možnost konzultací se školními poradenskými pracovníky.

### **3.3.1 Krizový plán pro řešení kyberšikany**

- Krok 1** - Zklidnit oběť a vyzvat ji k zajištění důkazů (stáhnout stránky, pořídit fotografie obrazovky, zajistit seznam žáků, kteří se stali publikem, pokusit se identifikovat agresora).
- Krok 2** - Informovat vedení školy, školního metodika prevence, výchovného poradce a třídního učitele.
- Krok 3** - Zajistit, aby kyberšikana dále nepokračovala (odborník odstraní závadný obsah z internetu, zablokuje profil agresora apod.).
- Krok 4** - Informovat zákonné zástupce oběti a nabídnout postupy řešení.
- Krok 5** - Pokud se šikana odehrává na půdě školy a agresor je znám, pokusíme se eliminovat přístup agresora k oběti, popř. kontaktujeme Policii ČR, OSPOD.
- Krok 6** - Provést pohovor s agresorem a jeho zákonnými zástupci, informovat je o postupu řešení, uložit kázeňská opatření.

**Krok 7** - Pokud se šikana odehrává ve škole a agresor je neznámý, předat zákonným zástupcům oběti kontakt na odborníky, oběti předat pravidla bezpečného chování na internetu, popř. požádat o pomoc Policii ČR.

**Krok 8** - Pokud se šikana odehrává mimo školu, vedení školy informuje zákonného zástupce oběti o možnosti kontaktovat Policii ČR.

**Krok 9** - Ředitel školy si může vyžádat závěry vyšetřování a seznámit s nimi zákonné zástupce, metodik prevence s nimi seznámí žáky.

**Krok 10** - Ředitel informuje zaměstnance školy o řešení situace a přijme opatření, která zamezí dalšímu podobnému rizikovému jednání.

**Krok 11** - Školní metodik prevence zajistí preventivní program a informuje žáky o možnostech řešení kyberšikany.

### 3.4 KRÁDEŽE A VANDALISMUS

**Vandalismus** ve škole se projevuje ničením školního majetku nebo poškozováním a ničením majetku ostatních žáků. Jedná se o útoky na věci, které mají za následek jejich úplné zničení nebo významné poškození. Jev se vyskytuje více či méně na všech školách. Prostory, na jejichž konečné podobě se nějak podíleli i žáci, jsou terčem útoků méně často.

**Krádež** je jednání, při kterém došlo k zmocnění věci, která není jeho a to za účelem si ji ponechat, aniž by s tím majitel věci souhlasil. Důvody tohoto chování jsou různé a je třeba se jimi vždy zabývat. V případě krádeží, není rozhodujícím faktorem čas, jako v případě vandalismu, ale příležitost. Většinou se kradou věci volně položené a nezabezpečené.

I na naší škole občas řešíme krádeže i vandalismus. Jedná se ale o krádeže menšího rozsahu (do 5000,- Kč), které se obejdou bez asistence Policie. Ve většině případů se nepodaří krádež či pachatele vandalismu objasnit, protože čin je proveden v době, kdy v daných prostorách není dozor. Ztrácí se většinou drobné věci, elektronika či oblečení nebo obuv. Konkrétně naše škola podle školním řádu odpovídá pouze za oděvy a boty ponechané během vyučování v uzamčené šatně a dále za věci odložené během vyučovací hodiny TV v šatně u tělocvičny. Peníze a cenné věci jsou



žáci povinni mít pod osobním dohledem nebo je uschovat ve školním trezoru. Za ztrátu mobilního telefonu či cenného předmětu škola neodpovídá. V ostatních případech vyplatí škola náhradu z pojistky.

### **3.4.1 Krizový plán při řešení krizových situací spojených s krádežemi a vandalismem**

Nahlášení krádeže poškozeným žákem

- Krok 1** - Sepsat záznam o události na základě výpovědi žáka.
- Krok 2** - O situaci informovat vedení školy, popř. vyrozumět Policii ČR.
- Krok 3** - Provést záznam o dané situaci, který metodik prevence založí do své agendy.
- Krok 4** - Pokud je znám pachatel, probíhá pohovor s ředitelem školy (je třeba zabývat se příčinami a řešením tzn. vrácením věci poškozenému, omluva, kompenzace).
- Krok 5** - Rodiče poškozeného informovat vždy ihned, rodiče zloděje až po zjištění příčin.

Vznik škody na školním majetku ze strany žáka

- Krok 1** - Sepsat záznam a pokusit se odhalit viníka.
- Krok 2** - Po viníkovi nebo jeho zákonném zástupci vymáhat náhradu škody.
- Krok 3** - Pokud nedojde k dohodě o náhradu škody, může škola vymáhat náhradu soudní cestou.
- Krok 4** - Při odmítnutí spolupráce rodičů, zákonných zástupců nebo při opakovaném vandalismu vyrozumět OSPOD.
- Krok 5** - Podat objektivní informace pedagogickému sboru, vychovatelům, žákům i rodičům.

### 3.5 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ V DOPRAVĚ

Rizikové chování v dopravě je takové chování, které vede v rámci dopravy k dopravním kolizím a následně k úrazům nebo úmrtím. Na 1. stupni ZŠ se jedná o chodce, cyklisty, cyklisty v městském prostředí a cestující hromadnou dopravou.

Největší nebezpečí v okolí naší školy hrozí žákům v prostoru před školou, kde je hned u vchodu silnice s menším provozem a v blízkosti budovy je náměstí se zastávkami MHD, kde je poměrně silný provoz automobilů, autobusů a jiných dopravních prostředků. Žáci také chodí na vycházky s třídou nebo družinou a přepravují se na různé akce hromadnou dopravou (autobusem, vlakem).

Nejvýznamnější je zde prevence. Od 1. třídy se žáci setkávají v hodinách s dopravní výchovou, která navazuje na předškolní dopravní výchovu. Ve čtvrtém ročníku máme praktické i teoretické lekce na dopravním hřišti zakončené testem z pravidel silničního provozu a praktické jízdy na kole. Zde si děti vyzkouší, jak se chová chodec a cyklista v městském prostředí. V průběhu roku pořádáme také besedy na téma dopravní výchovy s použitím multimediálních pomůcek a exkurze na pracoviště dopravní policie apod. Komunikujeme také s rodiči a reagujeme na informace, v jakých dopravních situacích se jejich dítě pohybuje.

#### 3.5.1 Krizový plán při rizikovém chování v dopravě

**Krok 1** - Zabránit žákovi, aby v rizikovém chování pokračoval.

**Krok 2** - Pedagog nebo nepedagogický pracovník nahlásí rizikové chování metodikovi prevence a řediteli školy.

**Krok 3** - Pohovořit se žákem, probrat jeho rizikové chování, ohrožení jiných lidí a sebe.

**Krok 4** - Informovat rodiče žáka.

**Krok 5** - Z přestupku vyvodit výchovná opatření.

## 3.6 ZÁŠKOLÁCTVÍ

Záškoláctví je neomluvená absence žáka základní či střední školy při vyučování. Absenci žáka omlouvá pedagogický pracovník, nikoliv rodič a to na základě písemné žádosti zákonného zástupce, vždy v souladu s pravidly školy, která musí být uvedena ve školním řádu. Je to přestupek, kterým žák úmyslně zanedbává školní docházku. (MŠMT 2017)

Ve školním řádu má naše škola uvedeno, že nepřítomnost žáka ve škole může být omluvena jen pro nemoc nebo vážných rodinných důvodů a o této skutečnosti informuje zákonný zástupce školu do 48 hodin. Každá nepřítomnost žáka musí být omluvena v žákovské knížce a při pochybnostech může škola požadovat potvrzení ošetřujícího lékaře. Absence, které nejsou omluveny, budou klasifikovány jako neomluvené a budou z nich vyvozena kázeňská opatření.

Na prvním stupni ZŠ a tedy i na naší škole je většinou záškoláctví odhaleno již při prvním náznaku, jelikož učitelé mají častý kontakt s rodiči a včas upomínají zákonné zástupce k doložení důvodu nepřítomnosti.

### 3.6.1 Krizový plán při zjištění záškoláctví u žáka

**Krok 1** - V případě neomluvené absence informovat ředitele školy, školního metodika prevence a výchovného poradce.

**Krok 2** - Pohovor se žákem a zjištění příčin záškoláctví.

**Krok 3** - Neomluvenou absenci do 10 hodin řeší třídní učitel se zákonnými zástupci.

**Krok 4** - Pokud zákonný zástupce o nepřítomnosti žáka neví, učitel se dotáže na možný důvod nepřítomnosti, probere s ním situaci dítěte a motivuje jej k řešení situace domluvou.

**Krok 5** - Pokud zákonný zástupce o nepřítomnosti žáka ve škole ví, učitel se dotáže na důvod, který je:

**Krok 6** - omluvitelný - učitel vyzve k doložení omluvení.

**Krok 7** - neomluvitelný - postupovat podle získané informace o problému a navrhnout možnosti řešení (poradenství, doučování, kontakt na příslušné úřady apod.).

Pokud by absence přesahovala 10 hodin ředitel školy svolá výchovnou komisi složenou ze zákonného zástupce žáka, třídního učitele, školního metodika prevence, výchovného poradce a udělí kázeňská opatření.

Při absenci nad 25 hodin kontaktuje ředitelka školy OSPOD a oznámí zanedbání povinné školní docházky.

### 3.7 RASISMUS A XENOFOBIE

Za rasismus je považován jakýkoliv negativní postoj, nerovné zacházení, případně ubližování jiným osobám nebo skupinám osob na základě příslušnosti k jinému národu, etnickému původu, kultuře, barvě pleti nebo původu. Rasismus je založen na strachu z neznámého (projev xenofobie), na ignoraci a stereotypch. Rasismus a xenofobie mají spoustu podob od verbálního napadání, přes obrazové či elektronické útoky po fyzické ataky na lidi a jejich majetek. Rasismus se může projevovat také vyloučením z různých aktivit a sociálních skupin nebo podceňováním schopností a potenciálu určitých osob.

Tyto projevy rizikového chování se na prvním stupni ZŠ vyskytují jen v malé míře. Primitivní rasistické a xenofobní postoje se ale mohou vyskytnout i u takto malých dětí a to jako důsledek rodinné výchovy a vlivu okolí nebo pod vlivem bezprostřední situace a reakcí spolužáků. S dětmi na naší škole se snažíme dělat aktivity, které je učí přistupovat k ostatním lidem s respektem a bez předsudků. Pokud se vyskytnou nějaké projevy intolerance, učitelé okamžitě a razantně proti nim vystupují.

#### 3.7.1 Krizový plán při zjištění rizikového chování - rasismus a xenofobie

**Krok 1** - Informovat vedení školy, školního metodika prevence, výchovného poradce, popř. třídního učitele.

**Krok 2** - Rozhovor s obětí a poskytnutí pomoci (psycholog, odborníci).

**Krok 3** - Rozhovor s agresorem, zjistit důvody jednání, upozornit na následná opatření.

**Krok 4** - Kontaktovat rodiče oběti i agresora, oznámit postup školy, nabídnout pomoc při řešení situace, popř. oznámit na OSPOD nebo na PČR.

**Krok 5** - Zjistit rozšíření rasistických a xenofobních postojů ve třídě a informovat žáky o možnostech školy při závažných projevech rasismu.

### 3.8 KRIZOVÉ SITUACE U ŽÁKŮ S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA

Poruchy autistického spektra (PAS) jsou skupinou poruch, které se diagnostikují na základě projevů chování. Jsou mezi ně řazeny např. dětský autismus, atypický autismus, Rettův syndrom, Aspergerův syndrom. Žáci s PAS považujeme ve školské praxi za žáky s různou mírou speciálních vzdělávacích potřeb. Chování a jednání žáků s PAS ovlivňuje především odlišné vnímání, porozumění a sociální komunikaci. Při práci s žáky s PAS je mimo jiné nutná spolupráce s odborníky z oblasti dětské psychiatrie a školskými poradenskými zařízeními, mající zkušenosti s touto diagnózou. Pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci školy, žáci i rodiče by měli porozumět specifickým rysům diagnózy PAS, chování dětí s PAS, čímž se vyvrátí předsudky a předejde a obavám z problémového chování (ředitel školy zajistí odbornou osvětu). (MŠMT 2017)

Krizové situace ve škole zahrnují zejména rizikové chování vyvolané situací, která nastane z důvodu nepochopení současné potřeby žáka, kterým může být nepohodlí, změny aktuálního zdravotního stavu, či jiných faktorů, které ovlivňují jeho aktuální naladění. Reakcí žáka na takové nepochopení je řešení situace neadekvátním způsobem, neadekvátními verbálními projevy, vzdorovitým chováním, agresí vůči ostatním spolužákům či dospělým, sebepoškozováním, výbušným chováním, vulgárním vyjadřováním. Následkem takové vyhrocené situace může dojít až k agresí vůči ostatním. (MŠMT 2017)

Pro předcházení krizovým situacím spojeným s rizikovým chováním žáků s PAS je nutné dodržovat tato pravidla:

- pravidlo přesnosti, jasnosti instrukcí a zajištění předvídatelnosti,
- pravidlo jasné a konkrétní motivace,
- pravidlo vyšší míry tolerance,
- pravidlo důslednosti v přístupu,
- vyšší míra vizuální podpory,
- nadstandardní řešení obtíží s pozorností,
- vyšší míra vysvětlování sociálně komunikačních pravidel a situací,
- možnost odpočinku a relaxace.

U žáků s PAS je nutná úzká spolupráce mezi školou, rodiči a školským poradenským zařízením. Důležité je nastavení, zavedení a využívání vzájemné informovanosti aktérů zapojených do vzdělávacího procesu takového žáka (pedagog, asistent pedagoga, zákonný zástupce, vychovatel, výchovný poradce) v dohodnutých intervalech a dohodnutým způsobem.

### **3.8.1 Krizový plán při agresivním chování žáka s PAS**

**Krok 1** - Vyhodnotit nebezpečnost situace.

**Krok 2** - Zajistit bezpečí ostatních spolužáků (odchod žáků ze třídy nebo odchod žáka s PAS).

**Krok 3** - Přivolat dalšího dospělého (mobilem, prostřednictvím žáků).

**Krok 4** - Odstranit z žákova dosahu nebezpečné předměty.

**Krok 5** - Pokusit se žáka zklidnit (mluvit klidným hlasem, udržovat ochrannou bariéru mezi sebou a žákem, např. lavice).

**Krok 6** - Kontaktovat zákonného zástupce, popř. Zdravotnickou záchrannou službu nebo Policii ČR (ředitel školy).

**Krok 7** - Pohovořit se spolužáky o tom, co se stalo, vysvětlit příčiny reakce a způsoby, jak jim předcházet.

**Krok 8** - Vyhotovit zápis o incidentu a založit u metodika prevence a výchovného poradce.

## 4 ZÁVĚR

Krizové plány, které řeší jednotlivé situace spojené s rizikovým chováním žáků ve škole jsou součástí Minimálního preventivního programu školy a jsou to dokumenty, které jsou určeny pro daný školní rok a jsou součástí Školního vzdělávacího programu. Na jejich tvorbě by se měl podílet celý učitelský sbor. Hlavním úkolem učitelů a vychovatelů je ale výuka a výchova dětí v jejich třídách a je třeba jim spíše pomoci a to např. při řešení krizových situací, které mohou ve třídě nastat. O to jsem se snažila při tvorbě krizových plánů, které jsou přímo určeny pro naši školu. Zde za pomoci jednotlivých na sebe navazujících kroků mohou učitelé vyřešit krizi ve své třídě. To bylo cílem mé práce a snad se mi to i podařilo.

V teoretické části jsem uvedla legislativu pro oblast prevence, kde bylo nejdůležitějším dokumentem pro mou práci Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. Dále jsem se věnovala krizovému plánování v oblasti rizikového chování žáků, minimálnímu preventivnímu programu a krizovému plánu, který je jeho součástí, a v neposlední řadě roli pedagogů, vedení školy a dalších odborníků při jeho naplňování.

V praktické části jsem vyhodnotila, která riziková chování jsou na 1. stupni naší základní školy nejčastější s ohledem na charakter školy a jejich žáků a vypracovala jsem sedm krizových plánů jednotlivých sociálně-patologických jevů u dětí. Nevíce jsem se věnovala problematice šikany a kyberšikany ve škole, dále krádežím a vandalismu, rizikovému chování v dopravě, záškoláctví, rasismu a xenofobii a krizovým situacím u žáků s poruchou autistického spektra.

Krizové plány musí být průběžně doplňovány podle aktuálního znění předpisů, zákonů, vyhlášek a metodických doporučení. Před začátkem školního roku s nimi budou seznámeni všichni zaměstnanci školy. Během školního roku by měla probíhat otevřená komunikace mezi učiteli, metodikem prevence, výchovným poradcem a vedením školy a včasné sdílení signálů rizikového chování. Na konci roku proběhne zhodnocení prevence i vzniklých problémů s rizikovým chováním dětí, správnost kroků v jednotlivých krizových plánech, popř. jejich upravení.



## 5 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BENDL, Stanislav. Vliv výchovy v rodině na kázeň žáků ve škole. Praha: Pedagogická orientace, 2004. ISSN 1211-4669

JEDLIČKA, Richard, KOŤA, Jaroslav. Aktuální problémy výchovy, Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-555-8

KLEMENTOVÁ, Jana, SYCHROVÁ, Markéta. Manuál pro školní metodiky prevence. Ústí nad Orlicí: PPP Ústí nad Orlicí, 2017

LAZAROVÁ, Bohumíra. Netradiční role učitele: O situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-169-0

MIOVSKÝ, Michal a kol. Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování. Praha: Toga, 2012. ISBN 978-80-87258-89-7

MIOVSKÝ, Michal. Prevence rizikového chování ve školství. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015, ISBN 978-80-7422-1

MIOVSKÝ, Michal, SKÁCELOVÁ, Lenka, ZAPLETALOVÁ, Jana, NOVÁK, Petr. Primární prevence rizikového chování ve školství.

Praha: TOGA, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7

MIOVSKÝ, Michal, SKÁCELOVÁ, Lenka, ČABLOVÁ, Lenka, VESELÁ, Michaela, ZAPLETALOVÁ, Jana. Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy. Praha: Toga, 2012.

ISBN 978-80-87258-74-3

PROCHÁZKA, Miroslav. Metodik prevence a jeho role na základní škole. Praha: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-28-5

ROGGE, Jan-Uwe. Děti potřebují hranice. Praha: Portál, 2012. ISBN 987-80-7367-634-6

SKÁCELOVÁ, Lenka. Metodika práce s dětmi v oblasti primární prevence rizikových jevů. Praha: Toga, 2012. ISBN 978-80-7476-005-1

VALIŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana, Pedagogika pro učitele. Praha: Grana, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9

VESELÁ, Michaela, POSPÍŠILOVÁ, Kateřina. Bezpečná škola aneb Co dělat, když.... Sokolov: Společně k bezpečí, 2017

VÍTEČKOVÁ, Miluše, PROCHÁZKA, Miroslav, NAJMONOVÁ, Marie. Vnímání jinakosti dětmi na prvním stupni základních škol. Pedagogická orientace. 2018

---

Školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

Vyhláška č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

Vyhláška č. 197/2016 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Metodický pokyn MŠMT k primární prevenci sociálně-patologických jevů u dětí a studentů ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016)

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MSMT č. j. 21291/2010-28)

## **6 PŘÍLOHY**

Ukázka krizového plánu týkajícího se šikany (jména a telefonní čísla jsou změněna).

## Krizový plán - zaměstnanec školy je svědkem ŠIKANY

1	<p style="text-align: right;"><b><u>Zaměstnanec školy</u></b></p> <p>Odvést oběť do bezpečného prostředí (sborovna). Informovat třídního učitele.</p>	7	<p style="text-align: right;"><b><u>Vedení školy, metodik prevence, výchovný poradce</u></b></p> <p>Postupně vyslechnout svědky, popř. konfrontace svědků (vždy přítomnost třetí osoby, vše zapisovat).</p>
2	<p style="text-align: right;"><b><u>Pedagog</u></b></p> <p>Okamžitý návrat učitele do třídy nebo poslat jiného pedagoga (zabránění domluvě agresorů).</p>	8	<p style="text-align: right;"><b><u>Vedení školy, metodik prevence, výchovný poradce</u></b></p> <p>Rozhovor s agresory (vždy přítomnost třetí osoby, vše zapisovat)</p>
3	<p style="text-align: right;"><b><u>Pedagog</u></b></p> <p>Zalarmování těchto osob: Vedení školy: Mgr. Nováková / 606 666 555 Metodik prevence: Mgr. Chvátalová / 607 777 888 Výchovný poradce: Mgr. Pavlata / 782 852 963</p>	9	<p style="text-align: right;"><b><u>Metodik prevence, výchovný poradce</u></b></p> <p>Každého agresora po rozhovoru odvést do jiné třídy.</p>
4	<p style="text-align: right;"><b><u>Vedení školy, metodik prevence, výchovný poradce</u></b></p> <p>Pomoc a podpora oběti (dát napít popř. zajistit lékařské ošetření).</p>	10	<p style="text-align: right;"><b><u>Metodik prevence, výchovný poradce, třídní učitel</u></b></p> <p>Zajistit bezpečný odchod oběti ze školy.</p>
5	<p style="text-align: right;"><b><u>Vedení školy, metodik prevence, výchovný poradce</u></b></p> <p>Kontaktovat rodiče oběti.</p>	11	<p style="text-align: right;"><b><u>Vedení školy, metodik prevence, výchovný poradce</u></b></p> <p>Oznámit agresorům, jak budou postiženi v případě, že oběť znovu napadnou.</p>
6	<p style="text-align: right;"><b><u>Vedení školy, metodik prevence, výchovný poradce</u></b></p> <p>Škola rozhodne, zda šikanu: - zvládne - viz. krok 7 - nezvládne - informovat Policii ČR nebo navázat kontakt se specialistou na šikanování.</p>	12	<p style="text-align: right;"><b><u>Vedení školy, metodik prevence, výchovný poradce</u></b></p> <p>Rozhovor s obětí, nechat ji vybrat možnosti řešení: - metoda usmíření (usmíření agresorů a oběti). - metoda vnějšího nátlaku (výchovná komise, potrestání agresorů).</p>